

ANYS 90: CANVIS EN EL CAPITALISME MUNDIAL I EN LA SOCIETAT CIVIL INTERNACIONAL (I)

Arcadi Oliveres

Professor del Departament d'Economia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona

Ponència transcrita

Intentaré parlar de les dues coses que se m'han demanat. En una primera part procurant definir els trets importants del capitalisme actual, és a dir, allò que ha anat canviant fins a presentar-nos el capitalisme tal qual avui en dia el veiem i, després, en una segona part, intentant veure quin és el paper que hi desenvolupa i sobretot que hi pot desenvolupar en un futur això que genèricament anomenem societat civil.

Explicaré set trets característics del capitalisme en el moment actual. I també vull dir d'entrada que d'aquests set trets característics n'hi ha quatre que responen plenament al que és la ideologia dominant, que és el neoliberalisme, i n'hi ha tres que no responen a aquesta idea de món liberalitzat, però que tanmateix jo entenc que també són plenament típics d'aquest capitalisme actual. Set característiques, quatre neoliberals, tres, si s'em permet, intervencionistes però les set característiques i caracteritzadores de l'actual capitalisme.

En primer lloc, jo diria que el capitalisme el que ha fet avui en dia és lògicament mundialitzar-se, globalitzar-se en diuen els anglosaxons, i això ho ha fet a través d'uns instruments, el primer i més proper a nosaltres és el comerç internacional. El comerç internacional fa present la internacionalització del capitalisme en la nostra vida diària d'una manera constant. Només cal que ens llevem cada matí per parar un despertador que mirat per darrere posa "Made in Taiwan", i tot seguit, entrar en una dutxa que si volem que sigui amb aigua calenta forçosament serà escalfada amb petroli de Kuwait o amb gas natural d'Algèria, que, un cop ens hem dutxat, tot seguit el que farem és posar-nos una camisa i una pantalons que, segons ens diu l'Armani venen de Milà o de París però que en realitat vindran de Filipines o d'El Salvador, després, un cop ens haguem vestit, prendrem un cafè, que lògicament deu venir de Colòmbia o del Vietnam, i immediatament agafarem un cotxe o un autobus per anar a la feina que deu ser de patent alemanya o de patent japonesa. I quan haguem arribat a la feina farem com ara, agafarem un paper per escriure, paper que de no tractar-se de paper reciclat serà obtingut a través d'una cel·lulosa per arribar a la qual hauré triturat fusta provinent de boscos finlandesos o boscos canadencs. Això vol dir que en la primera hora i mitja de la nostra vida diària hem tingut globalització, internacionalització econòmica. Per tant, el comerç internacional és absolutament present en la nostra vida diària. No passa com fa 200 anys. Fa 200 anys les masies catalanes s'bastien d'allò que tenien en la seva pròpia producció i potser un cop l'any anaven a mercat i allà venia un senyor que duia una mica de plata d'Amèrica, li compraven una mica de plata per tenir no sé què pel casament de la filla, però en general la major part era l'autoabastiment o l'abastiment local. Avui en dia no, el comerç internacional és un signe bàsic del capitalisme absolutament present a les nostres vides.

Fent una mica de previsió de futur, aquest comerç internacional augmentarà cada vegada més. Cada vegada hi haurà més comerç internacional en la nostra vida, per tres elements bàsics. Primer perquè les duanes faciliten cada vegada més el trànsit d'un país a l'altre, gairebé no hi ha duanes en el món. En segon lloc perquè les companyies que abans anomenàvem multinacionals ara les hem batejat i els hi diem transnacionals, amb una idea de trànsit, de moviment, d'un país a un altre, perquè en un país recullen la matèria primera, en un altre la transformen aprofitant la mà d'obra barata, en una tercera hi dipositen els residus que a casa seva ja no els hi deixen dipositar, en una quarta hi busquen un magatzem de distribució i en una cinquena hi venen el producte, i aleshores ens trobem que sense sortir d'una empresa el producte, la mercaderia, ha travessat cinc o sis països diferents. Per tant, les transnacionals generen comerç. I, en tercer lloc, què succeeix, que nosaltres, com a consumidors, som cada vegada gent més sofisticada. Què significa? Que no ens agraden tant els productes genèrics sinó els productes específics, justament el contrari del que ens diuen que hem de fer amb els medicaments, que és consumir genèrics i no pas consumir específics. Què significa? Doncs una cosa molt senzilla. Si nosaltres mirem les estadístiques del comerç exterior espanyol ens donarem compte que en els darrers anys la primera partida d'exportació no era la de les taronges, que era la primera partida quan jo era jovenet, sinó que la primera partida d'exportació són els vehicles i automòbils. Però si nosaltres mirem quines són les partides d'importació veurem que el tercer o quart lloc també l'ocupen els vehicles i automòbils. Amb lo qual ens podríem formular la pregunta del per què d'aquest absurd, si tenim tants cotxes excedentaris que ens sobren i els exportem a sant de què hem de tenir una importació important de vehicles i automòbils. I la resposta és perquè som consumidors sofisticats, dit amb altres paraules, perquè venem utilitaris i comprem cotxes de luxe, perquè no ens agrada anar amb utilitaris i ens agrada anar en cotxes de luxe. Però això, que des del punt de vista dels cotxes s'entén bé, arriba un moment en què es complica tant que deixa de tenir sentit. Aquesta sofisticació del consum l'hem dut a extrems tant insospitats com el que m'explica un company meu, amic a la seva vegada d'un propietari d'un camió. Aquest propietari del camió li diu al meu amic fixa-t'hi, jo em guanyo molt bé la vida però de vegades em pregunto si no em guanyo la vida d'una manera absurda. Ell li pregunta què fas amb el teu camió i el company li respon un viatge setmanal de Barcelona a Amsterdam d'anada i d'Amsterdam a Barcelona de tornada. De Barcelona a Amsterdam a l'anada porto el camió ple d'enciams que he carregat al Prat de Llobregat i els diposito en el mercat central d'Amsterdam, i quan tinc el camió buit m'em vaig a uns hivernacles propers a Amsterdam on carrego el camió d'uns enciamets petits que porto a Barcelona perquè es venen molt bé al Corte Inglés. La qual cosa vol dir que nosaltres som consumidors sofisticats, ja no volem fer amanida amb un enciam, volem fer amanida amb un enciamet que prové doncs d'Holanda o amb un tomaquet petit que ens diran que prové de la Xina, o volem menjar una fruita fora de temporada i, per tant, generem comerç internacional. En resum, comerç internacional, primer element bàsic d'aquesta actual forma del capitalisme mundialitzat.

La primera conclusió ja l'hem de treure d'aquí. Això és positiu o això és negatiu? Depèn. Segons els llibres d'economia això és molt positiu, perquè ens diuen que l'accés a molts mercats farà que les empreses siguin més competitives, millorin la seva productivitat per poder arribar a més destinacions, per tant, tindran uns costos més reduïts, uns preus més interessants, i nosaltres com a consumidors tindrem al nostre abast una gran quantitat de productes i, a més d'aquesta gran quantitat de productes, se suposa que si és subministrat per empreses competitives, el tindrem també a preus barats. Llavors, les empreses tindran grans mercats i molta productivitat; els consumidors, molts productes i molt bé de preu. Però això, que està molt bé en teoria, resulta que a la pràctica no es produeix exactament així. Per què? Perquè la teoria del comerç internacional es basa en un principi que gairebé mai s'aplica excepte en els

llibres d'economia, i d'aquest principi se'n diu 'principi de la competència perfecta'. Els llibres d'economia ens diuen que la competència perfecta és aquella negociació que es practica entre l'ofertant i el demandant, els dos en igualtat de condicions, i que d'aquesta negociació se'n acaba obtenint un preu de transferència que és el preu de mercat. No és que això no succeeixi mai, sí que succeeix. Per exemple, imaginem-nos que hem anat a Istambul de vacances, que hem visitat el seu basar i que al final volíem dur un record a casa nostra. Aleshores preguntem al venedor del basar d'Istambul "aquesta figureta què val?" i el venedor ens diu "200.000 lires". Nosaltres sabem que al basar d'Istambul cal regatejar i, per tant, immediatament li diem a aquell senyor "de cap manera, amb 100.000 lires n'hi ha ben bé prou". I el venedor, que coneix el seu ofici, ens diu "no miri, jo com a molt li rebaixo a 180.000, però d'aquí no passo". Tu, que tens ganes de tenir la figureta, li dius "bueno, miri, potser li pujaré a 120". El venedor diu "home, si vostè puja a 120 jo potser li baixaré a 160", i llavors tu dius "bé, faré un esforç i li pujaré a 140". Doncs finalment el venedor diu "sap què, a 150 i tots contents". Aquí hi ha hagut una competència més o menys perfecta, el venedor m'oferia la figureta a 200, jo li oferia 100, hem negociat, ho hem comprat a 150, aquest ha guanyat, l'altre ha guanyat, tots contents. Però això no és el normal en el nostre comportament, això és excepcional. Jo no em veig, per exemple, anant aquí a la cantonada a posar benzina al meu cotxe i parlar amb el de la benzinera "a quant deixem el litre avui, a 150, a 140 o a 145". El de la benzinera em dirà "escolti, veu, 149 sinó se'n va sense benzina a casa seva". Això no és competència perfecta, d'això se'n diu 'oligopoli'. És a dir, n'hi ha un que té més força negociadora que l'altre i el que té més força negociadora se'n du el gat a l'aigua. I, per tant, si hi ha molt comerç al basar d'Istambul ens beneficiarem tots, si hi ha molt comerç a la benzinera ens perjudicarem, com hem vist l'últim any que la nostra butxaca s'anava buidant i la de Repsol s'anava inflant, com també hem comprovat els últims mesos. Per tant, molt comerç no és sempre necessàriament molt bo per tothom, és bo per a uns i és dolent per a uns altres segons la capacitat negociadora. I el drama és que si això en lloc de treure-ho de la nostra benzinera i del nostre basar d'Istambul ho traslladem a nivell de comerç internacional el Tercer Món fa de nosaltres i nosaltres fem de Repsol. És a dir, nosaltres imposem les condicions i el Tercer Món les ha d'oobeir.

Exemple, de molta actualitat. Quan el Tercer Món ens ven el seu cafè, ells no fixen el preu, el preu el fixa un mercat internacional de primeres matèries que hi ha a Londres. I què passa amb el cafè? Doncs que va a uns preus reventats. Abans que es produïssin els esdeveniments de l'11 de setembre el diari El País ens havia dedicat els deu primers dies de setembre a unes cròniques molt interessants explicant-nos de quina manera a Centreamèrica s'estaven morint de gana perquè el preu del cafè havia davallat absolutament. Després el tema va perdre actualitat i ho van deixar córrer, però en tot cas això és una realitat, el cafè baixa de preu i això empobreix la gent. Hi ha els intermediaris, però de totes maneres ells no fixen el preu del que venen, però òbviament tampoc no fixen el preu del que compren. Quan ells han de comprar una màquina, a cap empresa productora de màquines se li acut que el Tercer Món li ha de fixar el preu, ell fixa el preu de la màquina i s'ha acabat. I quin és el resultat? Doncs un resultat del que avui en dia tots en tenim dades fehacents a la mà. Al llarg de tot el segle XX, el Tercer Món ha anat venent de mica en mica més barat, i ha anat comprant, de mica en mica, més car. Amb la qual cosa arribes a una conclusió òbvia, si un comerciant vén cada vegada més barat i compra cada vegada més car aquest comerciant està condemnat a la ruïna. Aquest és el primer resultat d'aquesta globalització econòmica: el comerç internacional injust, i per això no ens ha d'extranyar que surtin petites experiències, evidentment marginals, a les que excepcionalment anomenem comerç just, perquè vol dir que no reuneixen les condicions del comerç injust que acabo d'explicar.

Segon element. Les companyies transnacionals han canviat el nom, abans eren multinacionals i ara són transnacionals, i tenen un enorme poder polític i, evidentment, també poder econòmic. Una petita mostra d'aquest poder polític: en el món hi ha 180 estats independents, dels quals 30 són desenvolupats i 150 són subdesenvolupats. I vull que quedi clar que quan dic desenvolupats o subdesenvolupats només ho dic des de l'òptica econòmica, jo no m'atreuria mai a dir des de l'òptica cultural, intel·lectual, artística... qui és més desenvolupat que l'altre. Al revés, arribem aquest vespre a casa fatigats, seiem davant del televisor, comencem a fer zapping, ens trobem amb Tele5 i diem "aquest és un país desenvolupat culturalment o no?". Per tant, quan dic desenvolupats o subdesenvolupats s'ha de dir només des de l'òptica estrictament econòmica.

Doncs bé. Si nosaltres agafem la xifra de negoci de les 50 primeres transnacionals del món, allò que vénen al llarg d'un any, la quantitat de dòlars que obtenim és més gran que la renda sumada dels 150 països que no són els 30 rics. Dit d'una altra manera, una empresa com General Motors mou més diners que un país com Polònia, per no dir-ne un ni de molt gran ni de molt petit. I, per tant, el president de la General Motors té més poder que el president de Polònia. Per què fa servir el seu poder el president de Polònia? Ho ignoro, però suposant que ho fés bé deu ser pel benestar del seu poble. Per què fa servir el seu poder el president de la General Motors? Com que no té poble, doncs per maximitzar el seu benefici. I les empreses no s'estan d'embut per maximitzar el seu benefici. Ara fa pocs mesos, els diaris, encara que sembli mentida, ens van donar una bona notícia –de tant en tant n'apareix alguna- i aquesta bona notícia ens deia que els tribunals nord-americans admetien una querella presentada contra la Shell per tal de que la Shell fos jutjada per assassinat. Per què? Perquè la Shell havia instal·lat pous petrolers a la costa nigeriana, d'acord amb un pacte que havia fet amb el Govern de Nigèria, i en el moment que va començar a treure petroli el que va començar és a embrutar tota la costa, costa de la qual en sortia pesca que servia per alimentar molta gent. Els pescadors costaners van dir "escolti, el petroli potser el cobra el nostre Govern, però nosaltres el que veiem és que ja no tenim pesca", i van originar un moviment contrari a la presència de la Shell. La Shell es va dirigir al Govern de Nigèria i va dir "escolti, no vull mal de caps, jo, que aquesta gent no m'atabali gaire". Com que, evidentment, la Shell és més poderosa que el Govern de Nigèria, el Govern de Nigèria de seguida va atendre les reivindicacions de la Shell, va reprimir l'esmentat moviment, va detenir el seu líder màxim, el va jutjar, el va condemnar a mort i el va executar, perquè quedés clara la seva posició. A hores d'ara, els familiars d'aquest senyor, que a més era un poeta nigerià, han presentat una querella als tribunals americans -en principi la Shell no és americana perquè és holandesa i britànica i, els tribunals americans no haurien d'admetre un judici contra la Shell sinó contra el Govern nigerià que és el que va donar l'ordre-, en canvi, diuen que jutjaran la Shell com a instigadora de l'assassinat d'aquest senyor.

A Espanya també aquestes empreses han començat a ser importants, no tant com als altres països, abans no en teníem gairebé cap però en comencem a tenir unes quantes. La més important de les empreses transnacionals espanyoles és la Telefónica. Telefónica és una empresa que fins l'any passat va estar presidida per Juan Villalonga. Què va fer? Una operació molt coneguda. Els directius Tenien opció a vendre en el moment oportú unes accions que havien comprat baratíssimes, ho van fer i es van posar a la butxaca, Juan Villalonga i dotze persones més del Consell d'Administració, al voltant de 72.000 milions de pessetes i després al cap d'un temps es va dir que l'empresa anava una mica fluixa i que calia reduir la plantilla en 1.000 persones. Si a més tenim en compte que Telefónica-Argentina ha estat acusada pel diari *El País* continuadament de blanqueig de diner, i si a més tenim en compte que els diaris també ens han explicat que els directius de Telefónica-Chile són generals de l'equip del Pinochet,

doncs ja tenim l'empresa clara. Què fa una empresa d'aquest tipus? Doncs, evidentment, intentar guanyar tots els diners que vol, igual que la Shell, igual que una altra.

Telefónica, en el seu darrer balanç, va auanyar 300.000 milions de pessetes i ens deia que 100.000 d'aquests 300.000 els havia guanyant amb la seva activitat a Amèrica Llatina. Suposem que agafen aquests 100.000 milions d'Amèrica Llatina i els porten cap aquí, 100.000 milions de pessetes és la meitat de l'ajut espanyol al Tercer Món. Espanya cada any ajuda amb 220.000 milions de pessetes. Doncs, bé, 100.000 els recupera Telefónica. Si afegim què hi recupera Repsol, què hi recupera Gas Natural, què hi recupera Sol Melià, què hi recupera Aigües de Barcelona, què hi recupera Bilbao-Viscaia, què hi recupera Santander-Central Hispano, etc. veurem que les companyies espanyoles són capaces d'extraure d'aquests països una quantitat força considerable.

Ara fa uns mesos l'Agencia Española de Cooperación Internacional va repartir els ajuts que cada any reparteix entre les ONG. A Intermón cada any li venia donant de l'ordre dels 2.000 milions de pessetes. Aquest any l'ha castigat i només li ha donat 1.400. Per què? Per què el Miguel Ángel Cortés, el Secretari d'Estat de Cooperació, ja li va dir "Intermón, et castigaré, per què has publicat una cosa que no volia que publicuessis". Intermón va publicar en el seu informe sobre la cooperació que quan es va produir l'huracà Mitch, fa dos anys, el Govern espanyol va transferir un ajut al Govern de Nicaragua, i aquest ajut es va gastar però no precisament en les zones afectades per l'huracà, sinó en la construcció d'una carretera que anava des de Managua a la platja, en la qual Sol Melià estava construint un complex hotelier.

Tercer element de caràcter neoliberal. El capitalisme ha funcionat d'una manera cada vegada més important cap a l'especulació financera. S'ha dit, i amb raó, que el món s'ha convertit en un gran casino. I és cert. Nosaltres molt d'hora al matí podem connectar amb Tòquio, podem començar a comprar i vendre, a continuació ja podem connectar amb Londres, després amb París -evidentment sense moure'ns de l'ordinador-, després ens en anem a Nova York, més tard arribarem a Los Angeles, potser Melbourne, Singapur i al final tornarem a Tòquio. Podrem comprar i podrem vendre. Evidentment, comprant i venent pot ser que de vegades guanyem i pot ser que de vegades perdem.

Curiosament, en aquest món globalitzat, i aquest és un dels grans elements de l'economia actual, hi ha uns personatges que no és que de vegades guanyin i de vegades perdin és que sistemàticament guanyen. I aleshores sorgeix una pregunta: tan intel·ligents són aquesta gent, que coneixen l'orientació de la borsa per apostar sempre en la direcció deguda? I la resposta és no, és que tenen tanta força d'intervenció que ells fan pujar o fan baixar, i aleshores saben si han de jugar a l'alça o han de jugar a la baixa.

Exemple: l'especulador més important del món és George Soros, nascut a Hongria i afincat als Estats Units, que treballa mitjançant una empresa propietat seva anomenada Quantum. El senyor Soros és l'especulador individual més gran del món, que no pas l'especulador col·lectiu més gran del món, l'especulador col·lectiu més gran del món es diu Fons de Pensions. El senyor Soros, en un moment determinat, concretament l'any 1993, es va fer famós per una operació que, si em permeten l'expressió castellana, es deia 'de acoso y derribo' a la lliura esterlina. Ell va començar, a través de la seva empresa Quantum, a dir als seus agents "demà compreu lliures esterlines, demà passat compreu lliures esterlines, l'endemà compreu més lliures esterlines, al dia següent compreu més lliures esterlines, fins que al final ens haguem fet amb una bona quantitat de lliures esterlines". I aleshores diu als seus agents "demà poseu-les totes a la venda". Què succeeix l'endemà? Allò que us he dit abans, la llei de la oferta i la

demanda, hi ha moltes lliures en el mercat i no hi ha una demanda per totes les lliures que en aquell moment s'estaven oferint. Per tant, la cotització de la lliura baixa, ni que sigui lleugerament. Altres persones que no coneixien de què anava el negoci del senyor Soros però que eren propietàries de lliures esterlines i que veien que la lliura devallava una mica van dir abans que això davallés més desprenem-nos de les lliures i comprem una altra moneda, iens, dòlars, marcs, el que sigui. Què van fer? Col·locar encara més lliures al mercat i, en conseqüència, fer baixar encara més la lliura. I així durant un temps bastant considerable, uns 8 o 10 dies, al cap dels quals la lliura havia perdut un 15% del seu valor inicial, la qual cosa per una moneda era molt i per una moneda europea encara més, perquè el sistema monetari europeu no preveia que les monedes poguessin devaluar-se, al menys les monedes fortes, més d'un 2,25%, i la lliura trencava la barrera del 2,25 i queia fins a un 15%. Quan la lliura va anar tan barata, en Soros va donar ordre als seus agents que es fessin amb totes les lliures esterlines que trobessin en el mercat a un valor d'un 15% per sota del seu valor habitual. Després, es va limitar a esperar. Com que ell ja no especulava i a l'economia britànica no li havia passat res de particular, en uns pocs dies la lliura va recuperar el 15% que havia perdut i, aleshores, en Soros va dir "doncs ara que va un 15% més car serà qüestió que em vengui aquestes lliures. Òbviament no ho faré de cop perquè si les venc de cop les tornaré a perjudicar en la seva cotització, ho faré de mica en mica", tant de mica en mica que va trigar quatre mesos en vendre's totes les lliures que tenia. Però al cap de quatre mesos se les havia venut totes 15% més cares de com les havia comprat. Amb aquesta petita operació el senyor Soros va guanyar 150.000 milions de pessetes. I, al cap d'un temps, va escriure un llibre i va dir "això a què jo em dedico crec que està bastant malament i que s'hauria de prohibir, però tota vegada que no hi ha cap autoritat mundial que m'ho prohibeixi ho penso seguir fent un temps". Això és el capitalisme actual: especulació financera sense cap tipus de control.

I això té un petit complement, que té a veure amb una qüestió que ens ha preocupat moltíssim els darrers mesos i que no ha estat altra que la del deute extern. Ara no farem aquí, ni és el moment ni la campanya, una consideració llarga sobre el deute extern, només voldria referenciar una dada. Cada any les Nacions Unides, a través del Programa de les Nacions Unides pel Desenvolupament, el PNUD, ens ofereixen l'anomenat Informe del Desenvolupament Humà. Les xifres ens diuen que l'any 1999, que és l'any de referència d'aquest informe, el Tercer Món, per tant des del Sud, va enviar al Nord, per fer front al pagament del deute extern, 353.000 milions de dòlars i que, en justa compensació, el Nord va ajudar al desenvolupament del Sud amb l'ajut al desenvolupament per un import de 32.000 milions de dòlars. És a dir, el Sud ens envia al Nord deu vegades més per pagar el deute que el que el Nord envia al Sud per ajudar al seu desenvolupament. Això són les finances actuals del capitalisme.

Quart element i últim de caràcter neoliberal. L'Estat del Benestar està fent marxa enrere. No de cop, però de mica en mica. Ara fa quatre mesos la senyora Villalobos ens deia que els jubilats ja no tindrien més dret a tenir gratuïts tots els medicaments, que haurien de pagar uns petits percentatges. I a les poques setmanes que la senyora Villalobos ens digués això es signava a Madrid entre patronal, Govern i sindicats un Pacte de Pensions que deia que les pensions, des d'ara fins el 2003, se seguirien calculant com s'han calculat fins ara, és a dir, en base a la cotització que tu has fet els 10 darrers anys de la teva vida laboral, però que des del 2003 fins el 2015 s'aniria produint una ampliació de la base que faria que l'any 2015 la base de càlcul de les pensions fos tota la vida laboral d'un treballador. Evidentment, com que un treballador ha cobrat més els deu darrers anys de la seva vida que, normalment, tota la vida laboral, si et posen com a base de cotització tota la vida laboral vol dir que tens una base més petita que si només et posen els deu darrers anys. És a dir, amb bones paraules t'estan dient que d'aquí al

2015 les pensions baixaran. Estem fent marxa enrere en l'Estat del Benestar. Com ho justifica això el Govern? Precisament per la seva voluntat d'actuar d'una manera favorable a les empreses. Diu, les empreses d'aquí són les que acaben pagant les quotes de la Seguretat Social, i és cert, perquè la quota del treballador és molt petita. Per tant, l'empresa d'aquí no és competitiva amb una empresa del sud-est asiàtic perquè ells no tenen Seguretat Social. La manera que l'empresa d'aquí pugui ser competitiva amb la del sud-est asiàtic és que no li carreguem Seguretat Social i aleshores actuarà en igualtat de condicions. És una manera de veure les coses. També n'hi ha una altra. Vaig llegir a *Le Monde*, en una carta que va dirigir el senyor Raymond Barre, un antic Primer Ministre francès, i deia "miri, jo crec que no és necessari fer marxa enrere en l'Estat del Benestar, el que s'ha de fer és fixar una taxa sobre els productes que arriben de l'Extrem Orient per col·locar aquests productes al mateix preu que els que fabriquem aquí, i els fabricants d'aquí podran vendre en igualtat de condicions", perquè el producte d'allà –per dir-ho senzill, una samarreta que ve de Taiwan val 60, la samarreta d'Igualada val 100, carreguem-li 40 de duana a la samarreta de Taiwan-, i així competirà en igualtat de condicions amb la samarreta d'Igualada. Però això sí, quan vostès portin tot un any sencer cobrant 40, 40, 40 i 40 de totes les samarretes que han arribat de Taiwan, agafa aquests 40 sumats, els envia a Taiwan, que crea el seu sistema de pensions i d'aquí quatre dies les samarretes de Taiwan valdran 100 i no 40 perquè hauran d'incorporar el seu sistema de Seguretat Social, amb el que aquí no haurem fet marxa enrere i allà hauran fet marxa endavant.

Una altra possibilitat. Els Estats feien dues accions principals com a Estat del Benestar. Una, la de la Seguretat Social que acabo d'esmentar. L'altra, la fiscalitat. En el fons, un Estat que es porti bé no és res més que un Robin Hood legal, els hi ha de prendre als rics per donar-los-hi als pobres. Això, si tenim un sistema fiscal progressiu, es pot fer. Aquí el teníem perquè el va crear un dels millors ministres que ha tingut el Govern des de la democràcia, Francisco Fernández Ordoñez. Un tema molt important és el dels paradisos fiscals. Aquells que més haurien de pagar no paguen. És curiós com el senyor Bush, aquests dies, indignat amb els terroristes, ha dit "és que aquests senyors juguen amb els paradisos fiscals". Molt bé, aquets senyors juguen amb els paradisos fiscals però es dona la casualitat que dissabte passat va guanyar el Premi Nobel d'Economia l'antic cap d'estudis del Banc Mundial, Joseph Stiglitz, i aquest senyor va dir "jo m'he cansat, com a cap d'estudis del Banc Mundial, recomanant al senyor Bush que posi fre als paradisos fiscals i no m'ha fet mai cap cas". I va afegir "i, a més, el Secretari del Tresor nord-americà, el senyor O'Neill, que és qui hauria de dur-ho a terme, s'hi oposa frontalment perquè ell hi té interessos". Claríssim, un Premi Nobel dient perquè no s'erradiquen els paradisos fiscals.

He dit que els quatre primers trets del capitalisme eren liberalitzadors, de doctrina neoliberal, però que els tres següents són paradoxalment intervencionistes. Quins són aquests tres? Primer, la intervenció damunt de la tecnologia. La tecnologia no pot circular lliurement, està gelosament vigilada pels que la posseeixen. Recordem per exemple el cas del Govern de Sudàfrica amb els laboratoris farmacèutics quan volia distribuir medicaments genèrics antisida. Els laboratoris van dir no, fins que no hagués pagat l'última patent de tots els medicaments. És a dir, els que tenen la propietat de la tecnologia la vigilen i si un altre la vol l'ha de pagar. Però el que també és curiós d'aquest tema és que cada vegada més una part important de la tecnologia és obtinguda en el Primer Món gràcies als esforços dels cervells fugitius del Tercer Món. Ens diuen els diaris que a Estats Units estan treballant en aquest moment 32.000 investigadors de l'Índia que ajudaran els Estats Units a tenir un nou software per l'ordinador, a tenir una nova peça electrònica, a tenir un nou producte farmacèutic. Però si l'Índia vol disposar d'aquest software o d'aquest producte farmacèutic ha d'indemnitzar els Estats Units amb el

pagament d'una patent, quan en canvi, curiosament, als Estats Units no se li ha ocorregut mai indemnitzar l'Índia perquè li deixa unes persones preparades, amb la carrera acabada, que li treballaran en allà. I com que els Estats Units saben que això és aventatjós, la premsa americana publicava el passat mes de gener que el Govern estava disposat a concedir fins a 600.000 llocs de treball i de residència a ciutadans estrangers que es volguessin afincar als Estats Units sempre i quan fossin doctors.

Per tant, tecnologia que no es transfereix. Tot circula però la tecnologia no. I això no passa només als Estats Units, passa també a un país com el nostre, però l'exemple que explicaré és de França. A França hi viuen i hi treballen més metges senegalesos que a tot el Senegal. Per què? Perquè d'acord amb un pacte postcolonial els metges senegalesos poden anar a fer un parell d'anys d'estudi de postgrau, d'especialització a França. I quan acaben aquests dos anys d'especialització decideixen que pel seu esdevenidor professional és millor quedar-se a França que no pas tornar al Senegal, cosa que a títol personal s'entén bé, perquè és probable que a tots ens agradi més viure a París que a Dakar. Però a títol col·lectiu això té un cost extraordinari, perquè si un metge es posa a treballar als 25 anys els 23 primers anys de la seva vida l'haurà finançat el Senegal, i França, en el millor dels casos, li haurà donat una beca per finançar-lo els dos darrers anys dels seus estudis. Aleshores hem invertit damunt d'una persona, 23 anys hi ha invertit Senegal, 2 anys ha invertit França, i el metge treballa per França i no treballa pel Senegal. Aleshores ens anem a l'Anuari de Nacions Unides i mirem aquella dada tan típica: metges per habitant, i veiem que a França hi ha una relació d'1 metge per cada 300 habitants, que és –sembla– una proporció molt adequada perquè com que els 300 no estan malalts de cop doncs tenint un metge per cada 300 hi ha una capacitat de cuidar-los a tots. I què hi ha al Senegal? Doncs al Senegal hi ha un metge per cada 18.000 persones, però els metges senegalesos viuen a França.

Tot circula lliurement excepte les persones. No les persones com a turistes sinó les persones com a treballadors. Els acords de Schengen, les lleis d'estrangeria, etc., fem una frontera, i fem malament, perquè hem perdut la nostra memòria històrica. Si a algun continent hi ha hagut emigrants per excel·lència al llarg de la història aquest és el continent europeu. Hauríem de reflexionar-ho això. Entre 1850 i 1920, 50 milions d'europes abandonaren Europa per anar-se a guanyar la vida a Amèrica de Nord, a Amèrica del Sud, a Austràlia, a Sudàfrica. Això va significar 30% menys de població a Anglaterra, 30% menys de població a Escandinàvia, 40% menys de població a Itàlia. Hem estat anys emigrant i ara no els deixem entrar, parlem de liberalització però al moment de la veritat no a tots els factors de producció els deixem circular, el que o ens interessa no el deixem circular.

L'última característica és que tot aquest sistema capitalista actual està protegit per estructures militars. Ara fa sis mesos, se li va preguntar a Georg Bush que per què volia construir un escut antimíssils, ell va dir per defensar-se però no va saber dir exactament de qui, perquè la veritat és que no se sabia qui podia tenir míssils per llançar. Aleshores què passa. Passa que el que sí que va dir és "no, no és per atacs, és per assegurar el benestar del poble americà". Perfecte. Aquesta frase coincideix de ple amb una altra frase que va dir un senyor que no té la categoria d'en Bush, es diu Eduardo Serra, i que va ser ministre de Defensa fins l'any passat. Quan aquest senyor es va acomiadar l'any passat del seu càrrec del Ministeri de Defensa va dir una frase que me l'he après de memòria. "El Ejército español intervendrá en cualquier parte del planeta a la que haga falta acudir para garantizar el suministro de petróleo para nuestros ciudadanos". És a dir, que si algú s'havia pensat que l'Exèrcit espanyol era una institució de beneficència destinada a anar a portar urani empobrit als kosovars quan fes falta, doncs no, l'Exèrcit espanyol és una institució que té per missió assegurar que ens dutxem tots amb aigua

calenta. I avui diu el diari que en Bush ha dit el mateix, que el petroli és el fonamental i que si va a l'Afganistan i a l'Azerbaijan i l'Uzbequistan és per garantir que els gaseoductes seran dels americans.

A Bellaterra la Càtedra Unesco, que porta el Vicenç Fisas, calcula cada any la veritable despesa militar espanyola, que curiosament no apareix mai en el Ministerio de Defensa, perquè fins i tot l'OTAN s'ha queixat de que aquí amaguem la despesa militar; que fem avions, que fem investigació. Ho anem repartint per dissimular. A la Càtedra Unesco agafen i van treient de l'un i de l'altre, sumen i al final tenen la despesa total. L'any passat la despesa espanyola en defensa era de 6.300 milions de pessetes diaris, el que no està gens malament, 6.300 milions de pessetes diaris per poder garantir que ens dutxem amb aigua calenta cada dia. Només una xifra de comparació i acabo. És clar, 6.300 milions potser a la gent no li diuen res. Ara fa set mesos es va produir un terratrèmol a El Salvador. El Govern espanyol va decidir fer un ajut a El Salvador i va decidir fer-lo tan important que fins i tot li van demanar a la Reina d'Espanya que se'n anés allà. Què va anar a portar aquesta senyora? Va anar a portar 1.000 milions de pessetes, és a dir, va anar a portar una sisena part de la despesa militar espanyola d'un dia com ajut a El Salvador. Penso que són dades que hem de conèixer. Aquesta militarització que és absolutament certa és l'últim element que volia destacar. Gràcies.

ANYS 90: CANVIS EN EL CAPITALISME MUNDIAL I EN LA SOCIETAT CIVIL INTERNACIONAL (II)

Antoni Comín

Professor de Ciències Socials d'ESADE

Ponència transcrita

Mirarem primer quins són els canvis en el capitalisme mundial en els darrers anys i després intentarem pensar perquè hi ha hagut aquesta eclosió dels moviments socials que coneixem com a moviment antiglobalització.

Què ha passat en el capitalisme internacional en els anys 90: jo remarcaria tres factors que han modificat la dinàmica del sistema econòmic.

Un és la revolució tecnològica, que explicaré ràpid. De què parlem? De les noves tecnologies que el que fan és substituir -en comptes de substituir treball físic per màquines, que és el que havien fet les revolucions industrials anteriors- aquesta revolució tecnològica que deiem de les tecnologies, de la informació i la comunicació, el que fan és substituir treball intel·lectual per màquines –per dir-ho d’alguna manera-, internet, ordinadors, etc. Per què és important això? Això és important perquè gràcies a aquestes tecnologies el primer que passa és que el que els especialistes han etiquetat amb el nom de ‘coneixement’ es converteix en el factor productiu clau. Fins ara els factors productius clau per crear riquesa eren el capital i la mà d’obra, ara els factors productius –per simplificar- passen a ser el capital, que segueix sent important, i el coneixement. No és treball físic sinó treball intel·lectual o la qualitat dels altres factors. Per què hem de tenir això en compte? Perquè el fet que el coneixement sigui un factor productiu clau a l’hora de crear riquesa o que vagi sent progressivament un factor productiu fa que l’estructura de l’economia de les empreses es modifiqui perquè per tal d’aprofitar de manera beneficiosa aquest nou factor productiu són més útils les estructures en xarxa que les estructures empresarials i mercantils que havia conegut el capitalisme anterior, que són les estructures més jeràrquiques i piramidals. O sigui, revolució tecnològica, noves tecnologies de la informació, el coneixement com a nou factor productiu del qual depèn la creació de la riquesa i la xarxa com a nou paradigma que explica com funcionen les relacions econòmiques. Aquest seria el primer factor que canvia la cara una mica del capitalisme previ. Factor tècnic.

Un segon factor que em sembla que tots tenim molt clar, que l’hem repetit moltes vegades, és un factor polític. S’ensorra el bloc de l’Est, el capitalisme guanya la guerra freda i, per tant, perd el principal obstacle que havia tingut fins aquell moment per imposar-se com a sistema únic i universal. És a dir, és important adonar-se del context polític en què el capitalisme ja no té rival.

I, en relació amb això, el tercer factor que seria el que l’Arcadi ha explicat ja prou bé són les liberalitzacions: la liberalització comercial, la facilitat creixent de les empreses a nivell mundial per comprar i vendre, produir, llogar capital, llogar treball on vulguin, és un procés. Aquesta liberalització comercial no arrenca als anys 90, arrenca després de la segona guerra mundial, però sí que als anys 90 arriba a un grau de maduresa considerable. Una xifra de l’any 95 dona que els intercanvis comercials representen el 15% del PIB mundial. És un percentatge que als que no som economistes ens pot dir poc, però és molt, és el màxim que s’ha aconseguit, més del que s’havia aconseguit a finals del segle XIX, quan hi havia hagut una liberalització comercial molt intensa. Liberalització comercial i, més important crec jo per entendre què ha passat en els anys 90, liberalització financera. Això tampoc arrenca dels anys 90, arrenca de l’any 73, de la crisi del capitalisme global, de la crisi del petroli, la fallida del sistema monetari

que es coneix com a Bretton Woods. Què és important a l'hora de pensar en la liberalització financera? Crec que és important adonar-se que quan parlem de globalització sobretot el que està realment globalitzat, a nivell mundial, són els moviments de capitals i que aquesta llibertat absoluta dels capitals per circular d'un cantó a l'altre del planeta ha generat que els mercats financers internacionals tinguin una dinàmica fonamentalment especulativa que no cal explicar perquè amb l'exemple del Soros que ens ha donat l'Arcadi abans ja en tenim prou. La xifra que s'explica sempre és que més d'un 90% dels moviments de capitals que hi ha cada dia a les borses són moviments que no tenen com a finalitat fer una inversió productiva sinó que són canvis de divises que tenen l'única intenció de fer un guany per la via de l'especulació. És a dir, no és un joc de suma positiva, és un joc de suma zero els mercats financers bàsicament en aquest moment.

Aquesta inestabilitat no cal que expliquem què ha tingut com a conseqüència. Aquesta dinàmica especulativa ha fet que els mercats financers als anys 90 siguin molt i molt inestables, per un cantó la pròpia inestabilitat frena la inversió productiva, per tant, es un fre pel creixement que podria tenir l'economia mundial. Si tens uns mercats financers que, per dir una metàfora, són com el sistema nerviós, el sistema sanguini que alimenta el joc econòmic internacional, i aquest sistema sanguini està en una situació d'inestabilitat tot l'organisme econòmic es veu molt negativament afectat. Per un cantó, inestabilitat i fre al creixement potencial de l'economia mundial però per l'altre el que hem vist que són les crisis financeres, la de l'any 94 que sempre expliquem de Mèxic, que va tenir unes conseqüències socials relativament poc desastroses perquè els Estats Units, per interessos seus –s'estava produint la integració comercial entre estats Units i Mèxic amb el Nafta- van decidir rescatar Mèxic, però la crisi financera d'Indonèsia tres anys després i del sud-est asiàtic aquesta no va ser rescatada per ningú. Aquí vam deixar que s'enfonsessin les monedes d'aquests països i les empreses a continuació. Llavors el PNUD ha fet estudis sobre les conseqüències socials d'aquesta crisi financera i expliquen molt clar com una crisi financera a Indonèsia vol dir que l'atur es dispara, es multiplica per dos, per tres, en els mesos següents a la crisi, que l'atur es dispari en un sistema sense protecció social vol dir que les condicions de vida de la gent empitjoren i el PNUD ha calculat que l'esperança de vida dels països del sud-est asiàtic acaba disminuint com a conseqüència bastant directa d'aquesta crisi financera.

És a dir, lliure circulació de capitals vol dir, al final, crisis financeres amb conseqüències socials devastadores. Això per fer un diagnòstic ràpid, perquè m'agradaria sobretot treure la conclusió d'aquesta nova dinàmica capitalista. La liberalització financera té aquestes conseqüències d'especulació. La liberalització comercial potser podríem explicar que té un risc molt gran que és el que podríem dir com una carrera internacional per la disminució de costos laborals, el tema famós de les deslocalitzacions. És a dir, les empreses del Nord se'n va a produir al Marroc, els de Vietnam veuen que al Marroc els costos són més baixos i per això ha atret empreses, ells posen els costos laborals encara més baixos que al Marroc, els de la Xina veuen que els costos de Vietnam han sigut molt baixos i això ha estat el que ha atret a les empreses a Vietnam, posen els costos més baixos encara que a Vietnam i així es crea una espiral a la baixa en què les condicions salarials i els drets laborals dels treballadors del Tercer Món estan cada vegada pitjor. Llavors estem veient dinàmiques de semi-esclavitud, podríem dir, que no es donaven des del segle passat.

Això té molt a veure també amb l'explosió demogràfica del Tercer Món. És a dir, qualsevol país del Tercer Món està disposat a pagar aquest preu -d'aquests costos laborals a la baixa- per tal d'atraure capital estranger perquè l'alternativa és, en principi, pitjor. Hi ha l'alternativa de morir-se de fatiga quan el capital estranger ve a condició que les condicions laborals i socials

d'aquests països siguin molt precàries, o l'alternativa de morir-se directament de gana si no ve el capital estranger. El que hauríem de pensar i, això ho deixem potser per l'última part de la conferència, és si no hi ha mecanismes per regular l'economia mundial que permetin que els països del Tercer Món no hagin de triar entre morir-se de gana o morir-se de fatiga. Podríem explicar quantitat de dades que el propi PNUD aporta sobre aquesta situació de la nova divisió internacional del treball dels mercats laborals mundials. Jo n'explico una que és molt espectacular.

Un exemple una mica per provocar, per quedar-nos corpresos. La Walt Disney té fàbriques a Haití, les famoses "maquiladoras", que són aquestes zones franques on no hi ha cap tipus de dret laboral pràcticament reconegut. Una treballadora d'aquesta fàbrica fa un pijama de la Pocahontas, concretament, en vuit hores en fa 50, per tant, cada deu minuts fa un pijama. Bé, hauria d'esmarçar el salari d'una setmana i mitja per comprar a preu de mercat el pijama que ella ha fet en deu minuts. Això com a conseqüència d'aquesta explosió demogràfica al Tercer Món que fa que els països pobres estiguin disposats a pagar el preu que sigui per tal d'atraure inversió, fàbriques i plantes. Això abans es deia plusvàlua, ara no ho sé, però en tot cas, en deu minuts es fa un pijama i després hauria de dedicar el salari d'una setmana i mitja per comprar-lo. Una altra dada del PNUD explica que aquesta treballadora, per guanyar el mateix que el director general de la Walt Disney guanya en una hora, hauria d'estalviar sense gastar ni una pesseta el salari de 101 anys de treball. En una hora el director general de la Walt Disney guanya el mateix que una obrera de la fàbrica -és a dir, el salari més alt i el salari més petit d'una empresa, la gran multinacional amb centenars de milers de treballadors, el salari més alt i el salari més baix tenen aquesta relació- en una hora el director general guanya el mateix que l'obrero en 101 anys.

Això per veure com aquest nou capitalisme impulsat per la revolució tecnològica, sense obstacles polítics i que funciona amb una llibertat de comerç i amb una llibertat de circulació de capitals, té conseqüències especulatives, té conseqüències de situacions de competència en la disminució dels costos laborals. Hauríem d'explicar la part positiva, la part positiva és que dispara la productivitat de les economies que incorporen un model tecnològic d'una manera molt gran. Però qui s'està beneficiant d'aquestes dinàmiques productives que disparen la productivitat de les economies? Sobretot, si atenem a les estadístiques, jo diria que són els països del Nord. Hi ha països emergents que s'estan beneficiant relativament de la globalització, però poc, hi ha molts països del Tercer Món que no estan rebent pràcticament beneficis i els països del l'OCDE són els qui estan treient el màxim de fruits. Per tant les desigualtats van a l'alça, perquè els de dalt estan progressant econòmicament a una velocitat molt més gran que aquella part dels del mig que també progressen.

Tenim aquests tres factors que fan, per dir-ho de manera sintètica, que els mercats que fins ara eren mercats nacionals es vagin integrant progressivament en un únic mercat capitalista mundial, i això és el que anomenem globalització econòmica, que ja diem que és sobretot globalització financera; a nivell comercial potser caldria parlar més de regionalització. Tenim capitalisme que fins ara eren capitalismes nacionals o incipientement regionals que es van integrant en un únic capitalisme mundial. En termes de procès, potser no tenim un únic capitalisme global, no tenim un mercat mundial absolutament integrat, però el procès de globalització en principi es refereix a aquesta dinàmica d'integració. Llavors el debat, la pregunta -que normalment la faig en clau d'afirmació però que aquí la poso en forma de pregunta si voleu- que hi ha sobre la taula és: els antics instruments de regulació, els antics instruments polítics de regulació dels mercats han perdut eficàcia?. Aquest és el problema al qual hauríem de respondre. És a dir, la democràcia, que havia trobat una forma d'equilibri amb el mercat que

és el que coneixem com a Estat Social, Estat del Benestar, en la mesura que està circumscribita en el marc de l'estat-nació, ha perdut capacitat per regular d'acord amb els principis de legitimació de la democràcia, que són els drets humans, els drets socials, etc. La democràcia ha perdut capacitat per regular aquest mercat en procés d'integració global i regular-lo en benefici dels ciutadans, dels drets socials? Jo la reflexió la faig contestant positivament a aquesta pregunta. La idea és que sí perquè, d'entrada, un dels instruments bàsics d'aquest Estat del Benestar és la capacitat impositiva, els instruments fiscals, i la transnacionalització de l'economia, la liberalització comercial, la liberalització financera, debiliten cada vegada més aquestes bases fiscals de l'Estat del Benestar. Tenim un mercat cada vegada més mundial, ha canviat l'escala de l'economia i la política es manté en la mateixa escala d'abans, els estats segueixen sent estats nacionals.

Si em deixeu us explico la metàfora que no sé si és útil o no és útil, que es el conte aquell del cascabell i el gat. És a dir, teníem un gat que es menjava les rates, que és el capitalisme liberal del segle XIX, i vam aconseguir un sistema per tenir-lo una mica controlat que és aquest Estat redistributiu, aquest Estat corrector, aquest Estat intervencionista, Estat del Benestar. És a dir, les ratetes li van posar un cascabell al gat i el cascabell avisava quan tenia crisis, o quan el gat tenia un comportament no equitatiu, i l'Estat era capaç d'impedir que el gat es mengés les ratetes, que tingués crisis, que trenqués la cohesió social. Doncs resulta que a cada casa hi havia un gat i un cascabell i ara el que tenim és que tots els gats s'han fos en un tigre, tenim un tigre i, en canvi, han quedat tots els cascabells amb el tamany del coll dels gats. És a dir, el problema és com reconstruir una política, la democràcia, uns instruments públics, un sector públic que tingui capacitat per regular aquest capitalisme cada vegada més global. Si aquest capitalisme és global, aquests instruments públics hauran de ser, també, cada vegada més globals. Per tant, com pensar, com dissenyar, com construir instruments de democràcia global, d'Estat global, de sector públic global,... posem-li l'etiqueta que vulguem, d'Estat mundial (potser hi ha algú que s'horroritza perquè això d'Estat mundial els hi sona molt malament). En aquest punt, potser cal assegurar que, d'Estat mundial, ja en tenim, no? Diguem que és un Estat liberal mundial que es dedica a garantir la no intervenció de la política en l'economia. Per tant, no estem ni a favor ni en contra de l'Estat mundial, estem a favor de democratitzar el que ja existeix. En tot cas, el que sí que hem vist és que fins els anys 60 era l'Estat el que bàsicament determinava el funcionament de l'economia o que tenia capacitat per determinar els mercats i que, a partir dels anys 80, amb l'eclosió del neoliberalisme, cada vegada han estat més els mercats i molt especialment els mercats financers els que han acabat condicionant les polítiques econòmiques que en principi han de néixer d'un Estat amb una legitimitat democràtica.

La pregunta que jo volia que reflexionéssim en deu minuts és per què són els moviments socials els que s'han convertit en els denunciadors d'aquesta globalització i d'aquestes conseqüències perverses, si es mira des del punt de vista dels drets socials, de la globalització econòmica, de la globalització financera. La idea de partida és que la política es queda fora de joc. En quin sentit?. Pensem quines són els tres grans projectes polítics que hi havia sobre la taula a principis dels anys 90. Teníem els neoliberals, els neoliberals estan encantats de la vida, volen ja directament que la política estigui fora de joc i que no intervingui, perquè això és el neoliberalisme, deixar que els mercats organitzin ells sols el pacte social, ¿Què millor que un pacte social mundial determinat pels mercats financers, per les borses, per les multinacionals, pel comerç intern de les multinacionals entre les seves diferents plantes? etc. Segona, hi havia el món comunista, en la política prèvia al final de la guerra freda, i el món comunista es queda fora de joc perquè l'alternativa efectiva que hi havia sobre la taula no ha funcionat, la lliçó històrica és que la planificació no és una alternativa útil, no és una alternativa vàlida al sistema

capitalista. Tenim un tercer actor, que és l'actor sobre el que m'agradaria reflexionar, que és la socialdemocràcia. Què passa amb la socialdemocràcia? És a qui li cau la responsabilitat d'intentar afrontar aquest nou capitalisme que ha estat capaç de subvertir el control polític, del control democràtic. Jo diria que la socialdemocràcia també es queda fora de joc per tres motius.

En primer lloc, la socialdemocràcia era hoste de la lògica de la guerra freda i, en aquest sentit, en la mesura que la guerra freda s'acaba, la socialdemocràcia es queda desorientada. En el sentit que qui li donava un protagonisme com a projecte social i polític a la socialdemocràcia era l'equilibri entre blocs i quan aquest equilibri entre blocs desapareix és normal que el neoliberalisme es pugui imposar com a projecte social dominant. La socialdemocràcia, que volia ser una alternativa tant al neoliberalisme com al comunisme soviètic, perd la centralitat que hagués pogut tenir en el moment en què la guerra freda s'acaba, perd protagonisme internacional, podríem dir.

Segon motiu pel qual la socialdemocràcia no és capaç de reaccionar, com a mínim amb prou velocitat, davant d'aquets canvis del capitalisme global: així com les empreses tenen molta capacitat per incorporar la nova dinàmica social de la xarxa, aquest nou paradigma social que és el funcionament en xarxa, els partits són institucions -la socialdemocràcia té com a instruments prioritaris els partits i els sindicats- que funcionen encara amb la lògica prèvia a la de la societat xarxa, que diu en Manuel Castells. La societat xarxa com a nou paradigma, el món de l'economia, amb molta capacitat per incorporar aquest nou paradigma i el món dels partits, el món de la política amb poca capacitat per reorganitzar-se d'acord amb aquesta nova dinàmica de la xarxa. Això, ja sé que no queda gaire aclarit però de moment ho deixo aquí.

El tercer motiu que em sembla que és més determinant és que els partits polítics i la socialdemocràcia pensen en termes nacionals, perquè la seva clientela, el seu electorat és nacional. Per tant, en la mesura que els nous problemes del capitalisme requereixen pensar el món en termes globals hi ha una incapacitat estructural en la política d'esquerres que està determinada per una lògica política que és la lògica electoral i aquesta lògica electoral, al seu temps, està determinada per un escenari que segueix sent l'escenari nacional. Hi ha una dificultat manifesta, sorprenent moltes vegades, al llarg dels anys 90, per tal que els líders públics de l'esquerra puguin fer un discurs que trascendeixi el marc nacional, la majoria de les vegades, perquè se segueixen debent als seus clients. I, en relació amb això, podríem dir que tampoc els partits polítics tenen instruments efectius per intentar regular aquest nou capitalisme, ni els estats tenen capacitat per fer una intervenció eficaç en aquest nou capitalisme global i qui controla les institucions internacionals com el Fons Monetari Internacional, el Banc Mundial, l'OMC, la pròpia OCDE són fonamentalment els nord-americans i, per tant, forces polítiques que no tenen cap interès en utilitzar aquests organismes com a instruments de regulació. Potser podrien ser utilitzats com a instruments de regulació però estan en mans de forces polítiques, que al seu temps representen també a forces econòmiques, que no tenen voluntat de fer aquest ús regulador de les institucions internacionals.

Deixeu-me posar dos exemples relacionats amb aquest problema: la gran aposta socialdemòcrata davant la globalització, la que tenim nosaltres més a prop, és la unió política europea. Però això justament demostra que és molt important, que és un projecte que ja en ell mateix és d'una ambició de recuperar el domini de la política per sobre l'economia. Però, fixem-nos, quin és l'àmbit màxim que es pot plantejar, una esquerra que per altra banda no pretén trencar amb el capitalisme, però almenys que pretengui recuperar l'equilibri previ. Es pot

plantejar una regulació a nivell regional, es poden plantejar projectes regionals però no a nivell global. I els problemes en part són regionals però molts són globals.

Un altre exemple. Fa un any i mig, en un congrés, la Internacional Socialista a París, es compromet solemnement, tots els partits socialdemòcrates d'Europa allà reunits, a regular els mercats financers, que és el problema número u, efectivament, de la globalització. S'han compromès solemnement i aquesta regulació evidentment no ha arribat. No ha arribat perquè no pot o perquè no vol, i no sé què és pitjor, si que no vulgui o que no pugui. Però hi ha una Declaració solemne i després hi ha una ineffectivitat d'aquestes forces polítiques. La reflexió que vull fer jo és quin és el rol, quin és el paper i perquè els moviments socials estan tenint un pes en el debat públic més gran del que ens imaginàvem que tindrien.

Deixeu-me explicar encara dos casos més. Hi ha hagut gent que sí que ha intentat utilitzar el que hi ha en aquesta clau de reconstruir un control polític, un control democràtic de la globalització capitalista, dels mercats. Dos casos que només els cito. El cas del senyor Stiglitz, que la setmana passada li van donar el Premi Nobel. Ell va fer una crítica al que ell diu el fonamentalisme de mercat, és a dir, l'actuació concretament del Fons Monetari quan la crisi financera d'Indonèsia. Ell ha intentat impulsar unes polítiques des d'aquestes institucions que serien les que podríem dir polítiques més de clau keynesiana, de clau de regular els mercats, de fer més intervenció pública, i aquest senyor, com que va molestar més del compte, se'n va anar fastiguejat o el van treure, tampoc varia gaire la situació. Hi ha un altre cas que és el del senyor Lafontaine a Alemanya. El senyor Lafontaine el primer que va fer va ser intentar que el G-7 regulés el sistema monetari internacional. Va haver unes primeres reunions -que això té a veure amb el que deiem abans dels mercats financers i de l'especulació- i al principi li van dir que sí, després li van dir que no i, al final, va haver d'acabar marxant amb la cua entre cames. És conegut el cas de Lafontaine quan era ministre d'Economia alemany i va acabar dimitint. És a dir, exemples de persones que han intentat utilitzar ja el que hi ha, les institucions internacionals, en el cas de l'Stiglitz Banc Mundial i Fons Monetari, o el G-7, és a dir els Estats, en el cas de Lafontaine, per intentar començar a construir mecanismes de regulació global, s'els ha fet marxar perquè en tots dos casos hi ha hagut un rebuig radical dels mercats financers. A Wall Street, el senyor Stiglitz no els hi agradava gens el que proposava, per dir-ho d'alguna manera. A més, tots dos s'han explicat profusament, un ha fet un llibre l'altre ha fet articles, explicant quin és el conflicte polític que hi ha sota les seves dimissions.

Què passa? Si davant d'aquesta nova globalització econòmica, en clau neoliberal, les institucions públiques no funcionen, ni els Estats, ni les organitzacions internacionals, els partits polítics d'esquerra, els uns perquè es queden sense model i els altres perquè no són capaços de pensar en clau global, no estan construint un discurs que recuperi la iniciativa del que seria una crítica més de l'esquerra d'aquesta nova globalització. No és estrany que siguin els moviments socials els que assumeixin, els que cobreixin el buit que al cap i la fi és un buit, un buit que s'ha deixat des de la política. A més, els moviments socials han demostrat dues avantatges a nivell organitzatiu, un primer avantatge és que han sabut aprofitar del nou paradigma social de la xarxa internet. La capacitat dels moviments socials per generar com a mínim debat es basa molt en aquesta gràcia (com també l'han tingut les empreses) per utilitzar els nous instruments tecnològics. I, per l'altra, com que els moviments socials no tenen com a objectiu la conquesta de les institucions democràtiques, que és una conquesta legítima, però que ells no tenen, estan lliures del llast que impedeix els partits pensar en clau global i, per tant, els moviments socials sí que es miren el món en una clau molt més global. Aquesta és la idea: cobreixen el buit que ha deixat una política que ha quedat devaluada amb la globalització.

Hi ha un autor que es diu David Held, que ha teoritzat el que ell diu 'la democràcia cosmopolita', que és una mica aquesta idea, s'ha globalitzat l'economia, hem de globalitzar la democràcia. Globalitzar la democràcia no vol dir que tots els Estats del món es tornin democràtics. Això, ja ha anat passant durant els anys 80 i 90. Vol dir crear estructures de democràcia global. Llavors, què fan els moviments socials? intentar pensar en termes de ciutadania mundial, per tant, posar de manifest la necessitat d'aquesta democràcia cosmopolita i l'absència d'aquesta democràcia cosmopolita.

Només tres apunts per centrar aquest protagonisme nou, aquesta irrupció, dels moviments socials. Voldria fer un apunt respecte les formes, un altre respecte els continguts d'aquest nou moviment social antiglobalització i un altre sobre la seva legitimitat.

Primer, respecte les formes. Aquests moviments han nascut amb una doble dinàmica, la dinàmica de la protesta, de la crítica, de la denúncia, l'explosió de denúncia – recordem les manifestacions de Seattle, les manifestacions de Praga, Gènova, Barcelona, etc- acusar a qui, més o menys encertadament per part dels moviments, ells consideren que representa aquesta globalització, de com està sent aquesta nova dinàmica. Com a gran eix de la crítica dels moviments socials, que diuen que aquests nous mercats sense regular estan incrementant les desigualtats entre el Nord i el Sud, estan incrementant les desigualtats entre les elits del Sud i les masses del Sud, i estan dualitzant també inclús les societats dels països d'Occident. El tema de la desigualtat com a gran eix de la denúncia, entre moltes altres. Hi ha la denúncia ecològica,... hi ha moltes més qüestions. Per un altre cantó, no han aparegut, no han nascut, només en clau de denúncia i de protesta, sinó que han nascut també en clau de proposta i alternativa. Aquí el gran referent tots sabem que és el Fòrum Social de Porto Alegre, on els moviments socials, el Movimiento Antiglobalización es troba sota aquell lema "Pensem alternatives, un altre món és possible", en el que de fet s'inspira el títol del seminari, i allà es fan propostes que intenten partir dels propis agents perjudicats per aquesta globalització. Les propostes que es fan allà estan prou madures, o no estan prou madures? Això és un tema de debat. D'acord. Jo crec que més del que es pensen els que s'ho miren des de fora, i potser menys del que es pensen els que s'ho miren des de dins. Però hi ha moltes propostes que estan en un grau d'articulació tècnica considerable. És a dir, pensar que els moviments socials han nascut i em sembla que és bo i positiu que hagin nascut amb aquesta doble dinàmica, amb la dinàmica propositiva i amb la dinàmica de la denúncia. Per què? Perquè al final, la visibilitat en els mitjans de comunicació la dona la dinàmica de protesta i els moviments socials tenen com una mena de destí que és generar un debat en l'opinió pública, perquè el que no volen és conquerir el poder sinó generar un debat en la opinió pública i per això han d'utilitzar els mitjans de comunicació i, per tal de poder utilitzar els mitjans de comunicació, han de fer estratègies, accions, amb capacitat de generar visibilitat. Això pel que fa les formes.

Pel que fa als continguts, jo aquí em baso en un article del François Houtart, que és un sacerdot belga que fa anys que ronda per Amèrica Llatina, i ell en una de les sessions de Porto Alegre va dir mireu, aquí s'han dibuixat dues ànimes, dues línies, dos grans programes, dues ideologies, dieu-li com vulgueu, en aquest debat dels moviments socials antiglobalització (en un fòrum on, repeteixo, hi ha representants dels cinc continents. És un moviment considerablement global, no és una cosa llatinoamericana, el Fòrum Social Mundial). Ell diu: per un cantó hi ha el neokeynesianisme global i, per l'altre cantó, hi ha el projecte postcapitalista. Detinguem-nos un moment en aquests dos programes.

Neokeynesianisme global. Si ens posem a mirar les reivindicacions que tots coneixem millor d'aquest moviment antiglobalització veurem que no són altra cosa que intentar fer a nivell

global el que ja feia l'Estat a nivell nacional quan teníem un Estat del Benestar. Taxa Tobin: regulació política dels mercats financers, eliminar els paradisos fiscals, condonar el deute extern, augmentar el 0,7, dedicar-lo a salut i educació, garantir drets laborals als treballadors del Tercer Món, garantir els drets medi ambientals a les economies del Tercer Món, democratitzar el Banc Mundial, canviar l'estructura de vot del Banc Mundial –això fins fa uns anys semblava una cosa de xal-lats i Stiglitz en els seus articles ja ho diu, és un senyor que té el Nobel, democratitzar l'estructura de vot del Fons Monetari, democratitzar, fer més transparent, la pròpia Organització Mundial del Comerç. Propostes que encara van més enllà, que són començar a generar mecanismes de fiscalitat internacional. Per què? Els drets laborals del Tercer Món tenen un cost que si l'haguessin de pagar els països pobres malament aniria per a ells. La idea del sistema fiscal internacional ve a ser com una tercera pota que faci compatible, per un cantó, la competitivitat dels països del Tercer Món i, per l'altre, els drets laborals d'aquests mateixos països. Perquè aquests països siguin competitius no pot ser que siguin ells qui paguin el cost dels drets laborals. Llavors s'han de pensar mecanismes de redistribució.

Més idees en aquesta línia de la regulació política. Donar més poder a les agències socials de Nacions Unides: la OMS, la OIT, la FAO, Unesco, etc., aquelles encarregades de garantir els drets socials, només tenen poder a Nacions Unides les institucions internacionals que es dediquen a garantir els drets del capital, i les que es dediquen a garantir els drets de les persones doncs no tenen ni diners ni poder polític. Canviem aquesta dinàmica.

Tota aquesta llista, que ara he recitat depressa i corrents, no és res més que les diferents perles d'un collar i aquest collar és el que podem anomenar un Estat social global, per dir-ho d'alguna manera. Paradoxa, el moviment antiglobalització, que tants debats interns, i tan conflictius, està generant en el si de la pròpia socialdemocràcia, almenys a Europa, el que està fent no és res més que substituir-la en la mesura que aquesta socialdemocràcia, per la seva lògica nacional, ha fet 'dejación de funciones'. Està cobrint un buit i està ocupant el propi programa, que de fet és socialdemòcrata. És la Internacional Socialista la que hauria de parlar de la Taxa Tobin, i si no de la Taxa Tobin, del mecanisme X que sigui per regular els mercats financers. A una esquerra política que no és capaç de pensar el capitalisme en termes globals, la substitueixen uns moviments socials que sí que ho estan fent a l'hora de generar programa i a l'hora de generar dinàmiques organitzatives. Aquesta és l'ànima, diguem la línia, en el debat del moviment antiglobalització (que, per cert, a veure si deixem de dir-li antiglobalització). Tornant a la reflexió de F. Houtart, cal que reconeguem una segona línia a Porto Alegre: l'altra línia seria qui ja està fent exercicis pràctics en uns casos, intel·lectuals en d'altres, de pensar experiències, alternatives, que intentin transcendir la pròpia lògica del mercat capitalista, ja no es tracta de regular-lo políticament des de les institucions públiques sinó que intenten transcendir el capitalisme. Aquí podem pensar en tot el que serien experiències de l'economia social, de la democràcia econòmica, del cooperativisme, de desenvolupament comunitari. Formes, humils si voleu, però d'estructurar el joc econòmic fora del que seria els pilars, la lògica i la dinàmica habitual del que és un mercat capitalista. Ho dic en el sentit que sapiguem que en aquest moviment social hi ha una doble dinàmica, hi ha un doble programa: el neokeynesianisme global, d'una banda, i de l'altra el postcapitalista.

El tercer punt és el de la legitimitat. Els moviments socials han cobert un buit imprescindible – sort n'hi ha hagut-. És a dir, hi ha dos guanyadors de la globalització, les empreses multinacionals i els mercats financers sobretot, i els propis moviments socials que han sabut articular-se a nivell global. Hi ha un perdedor que és la política. Els moviments socials, en la mesura que parlen en base als drets humans, els drets socials, mediambientals i culturals, en

tant que parlen des de la reivindicació de la justícia social, són els que detenten la legitimitat. (Ara prescindim de la solvència tècnica i de la seva proposta; ens fixem en la legitimitat ètica d'aquestes propostes). Els altres, les forces econòmiques, tenen el poder, no tenen la legitimitat. Aleshores, què caldria fer? Caldria crear estructures de democràcia global que ajuntin el poder i la legitimitat. Els moviments socials poden utilitzar estratègies, a vegades, per intentar guanyar-li una batalla a la Shell, a la Nike... però en principi no tenen capacitat, (ni han de tenir) capacitat de regulació del capitalisme global. Falta crear estructures polítiques, democratitzar les que ja hi ha, crear les que manquen, de regulació que tindran legitimitat. El moviment antiglobalització pot reivindicar la seva legitimitat, absolutament, però sempre que compregui la seva legitimitat en termes de legitimitat ètica, de legitimitat cultural. És a dir, no és representatiu en el sentit polític de la paraula, no té legitimitat política. Què vull dir amb això? Vull dir que aquí hi ha una complementarietat necessària, ara per ara, entre uns moviments socials que s'han globalitzat, que tenen legitimitat ètica i que tenen agilitat a l'hora de posar els problemes sobre la taula, i un món de la política que està per globalitzar però que té la legitimitat política en el sentit pràctic, legitimitat democràtica, que els moviments socials no tenen. Els moviments socials estan anticipant la democràcia cosmopolita, estan anticipant la globalització política, si voleu dir, són els primers que ja estan actuant en termes de ciutadania mundial, però en cap cas s'ha de pensar que la substitueixin –que seria el risc, pensar com que el món de la política ha fallat ara nosaltres el substituïrem-. No, ha de fer de 'fustigador' del món de la política per tal que aquest món de la política entri en una dinàmica de creació d'estructures de democràcia global.